

יוראל משה

עקב

קובץ מאמרים ושיחות, בעניני הפרשה וזמני המועדים, מכנש"ק רבי יואל משה פינטו שליט"א בן ארמו"ד רבינו יאשיהו פינטו שליט"א ראב"ד מרוקו. דברי תורה חידושים וכיאוורים, אוצר מאמרים מזהירים, לגלות בעניני הפרשה והזמנים, כפרד"ס התורה בלולים, מגלה צפונות ונעלמים, מכל פסוקי הפרשיות ועניני הזמנים. • פרשת עקב תשפ"א

"ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת זגגך ותירשך ויצהרך" – העוסק לפרנסתו לשם שמים – נחשב שעסק בתורה כל היום

2

"ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך" אמירת "מאה ברכות" – סגולה ליראת שמים ולהפיל האויבים

1

"ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך" (י', ב)

אמירת "מאה ברכות" – סגולה ליראת שמים ולהפיל האויבים

שלמד מפסוק זה את מצות מאה ברכות בכל יום, למרות שבכוונת הפסוק הפשוטה אין שייכות בין הדברים, כי הנה משמעות הפסוק היא, שיראת שמים הוא דבר קל לקיום, וערכו פחות ביחס למצוות אחרות, וזה אינו יכול להיות, שהרי יראת ה' הוא הדבר ההכרחי ביותר לקיום כל מצוה ממצוות התורה, ואם יקיים האדם את מצוות ה' שלא מתוך יראת שמים, יש בכך חסרון בעצם עשיית המצוה, ולעומת זאת, אם יזכה להיות ירא שמים באמת, יבוא מזה לקיום כל המצוות ויסוד מכל רעה שבעולם, וכך אכן שאלה הגמרא בברכות שם על פסוק זה: "וכי יראה מלתא זוטרא היא", כלומר, וכי יראת שמים הוא דבר קטן הוא, ומדוע התורה אומרת: "מה ה' אלהיך שאל מעמך – כי אם ליראה את ה'".

המשמעות וההבנה הפשוטה של פסוק זה, הוא שמושה אומר לבני ישראל, שה' אלוקיהם אינו דורש מהם כי אם להיות יראים ממנו, ומתוך כך שיהיו יראים את ה' יבואו לידי קיום כל מצוות התורה.

ובדרך זו ביארו חז"ל במסכת ברכות (לג, ב) כוונת הפסוק, ומכך שאמר משה כי היראה היא הדבר היחיד אותו דורש הקב"ה מן האדם, למדו חכמים ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", כלומר, כל התכונות שיש באדם או המאורעות שעוברת עליו – הם בידי שמים, חוץ מיראת שמים" שנמסרה בידי האדם, ובידו נתונה הבחירה האם לאהוב ולירא את ה', או חלילה לעשות ככול העולה על רוחו.

הקב"ה שואל מאתנו – מאה ברכות בכל יום

אולם במסכת מנחות (מג, ב) אמר התנא האלוקי רבי מאיר בעל הנס, כי מפסוק זה נלמד, שמצוה על האדם לברך מאה ברכות בכל יום, ופירש רש"י שנאמר: 'מה ה' אלהיך שאל מעמך' – וקוראים זאת "מאה ה' שואל ממך". והנה לא ביאר לנו רבי מאיר כיצד פסוק זה המדבר על יראת ה', מורה גם על החיוב המוטל על כל אחד מישראל לברך מאה ברכות בכל יום.

וביאר המהרש"א, שמחמת קושיא זו דרש רבי מאיר מפסוק זה את מצות "מאה ברכות", כי אם יקפיד האדם לברך בכל יום מאה ברכות שהוא דבר קל לקיום, על ידי זה יזכה ליראת ה' טהורה העומדת לעד, ויקיים גם את המשך הפסוק: "ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך", כי אדם שמקפיד לברך בכוונה בכל יום "מאה ברכות", בכך הוא יזכה גם להשיג יראת שמים אמיתית ולקיום כל מצוות התורה.

והגאון מהר"ם שי"ק, תלמידו המובהק של החתם סופר הרחיב לבאר, כיצד על ידי שמברך האדם מאה ברכות בכל יום יזכה לירא את ה', כי הנה כל מטרת הברכות

ורבותינו כתבו לבאר דרכים רבות, כיצד נרמז ענין "מאה ברכות" בפסוק זה המדבר ביראת ה'. ובין שלל הביאורים מצינו לרבינו המהרש"א, שביאר את דרשת רבי מאיר

שיוכל שוב להבעיר את נשמתו מחדש בידאת ה' טהורה, היא להאיר את נר מצוות מאה ברכות בכל יום, ועל ידי "נר למאה" שהם "מאה ברכות" בכל יום, יאיר גם את "נר אחד" שהיא נשמתו הטהורה הקרויה "נר ה'".

"מאה ברכות" – מפילים את האויבים

עוד יש לאדם לדעת, כי מכוח מאה ברכות שהוא מברך בכל יום, הוא מניס מפניו את כל המזיקים הבאים עליו וחפצים להזיקו, וכמו שכתב רבינו האור החיים הקדוש לפרש את הפסוק בפרשת בחוקתי "וּמֵאָה מְכַסּוּ רַבְבָּהּ יִדְדָפוּ" (ויקרא כו, ח), כי מצות מאה ברכות הנעשית מכם, היא תרדוף רבבה של קליפות וכוחות טומאה.

ובספר 'עיון יעקב' כתב כעין פירושו של האור החיים הקדוש, והוסיף עוד, כי הנה נודע שמשמאלו של האדם עומדים אלף מזיקים החפצים להזיקו, ובצד ימין האדם עומדים עשרת אלפים מזיקים, וכמאמר דוד המלך ע"ה (תהלים צא, ז): "יַפֵּל מִצִּדָּךְ אֶלֶף, וּרְבֵבָה מִיְמִינֶךָ אֱלִיךָ לֹא יִנָּשׂוּ", ואת אותם רבבת מזיקים העומדים מימינו, מניס האדם על ידי מאה ברכות שמברך בכל יום. וכתב העיון יעקב, שמטעם זה ציוו חכמינו שבשעת הברכה יאחז האדם ביד ימינו את הדבר עליו הוא מברך, כי בכך הוא מתיש את כוחות עשרת אלפים מזיקים העומדים בצד ימינו, וכפי שנאמר: "וּמֵאָה מְכַסּוּ" – אלו מאה ברכות, רַבְבָּהּ יִדְדָפוּ".

שתיקנו חכמינו ז"ל שיברך האדם על כל דבר שנהנה ממנו כאכילה ושתייה, הוא כדי שיזכור שהקב"ה הוא שברא מאכל זה כדי ליהנות בו בני אדם, ומכוח רצון ה' מתקיים דבר זה בעולם. ואם יכווין האדם כוונה זו בכל ברכה שמברך קודם כל הנאה, הרי שדעתו תהיה עסוקה תמיד במחשבת גדולת הבורא לברוא בריאה נפלאה זו, וברחמי המרובים מטיב עם האדם ונותן לו רשות להשתמש וליהנות מהעולם שברא, וכיון שכך, בוודאי שיבוא האדם ליראה מהקב"ה יראה גדולה מאוד, וישמור עצמו מכל חטא, ויטהר ויקדש עצמו מכל אשמה ועוון.

"נר למאה" – מאה ברכות, "נר לאחד" – היא נשמתו

ונראה להוסיף, כי בזה יש לבאר את מאמר חז"ל במסכת שבת (קכב, א): "נר לאחד – נר למאה", והמשמעות הפשוטה בכלל זה שקבעו חז"ל הוא, שאותה עוצמה בה מאיר הנר לאדם אחד, כך גם הוא מאיר למאה אנשים, וכשאנשים רבים נהנים מאור נר אחד, אין הנאת אחד מהם ממעטת את האחרים ליהנות אותה הנאה, כי "נר לאחד – נר למאה".

אולם יש לבאר כוונה נוספת במליצת חכמים, כי אם רואה האדם שנשמתו הנקראת "נר", וכפי שנאמר (משלי כ, כז): "נר ה' נשמת אדם", כבויה רח"ל, והיא איננה דולקת באש שלהבת יה, לאהוב את ה' וליראה אותו, העצה היעוצה

"וְנִתְּנִי מִיָּסֵר אֲרִצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּבִמְלִקֹשׁ וְאֶסְפֶּת דְּגַנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ" (יא, יד)

העוסק לפרנסתו לשם שמים – נחשב שעסק בתורה כל היום

בשעת דישה, תורה מה תהא עליה?!, כלומר, אם האדם יקדיש את כל זמנו רק לעסק צרכי מחייתו הגשמיים, תשתכח תורה מישראל, ולא יקיים האדם מצות "והגית בו יומם ולילה". ועל כן סבר רשב"י, שאין להם לבני האדם לצאת לעבודתם מבוקר עדי ערב, אלא ישכימו ויעריבו לבתי מדרשות להגות בתורת א-ל, ומן השמים ימלאו את כל מחסורם, ומלאכתם תיעשה על ידי אחרים, ולא יחסיד ה' מביתם כל טוב.

כיצד מתיישבים שתי אמרותיו של רשב"י?

אמנם דבר זה שאמר רשב"י הקדוש, נראה שהוא סותר לאמירה אחרת שהובאה בשמו, וכך אמרו במסכת מנחות (צט, ב): אמר רבי יוחנן בשמו של רבי שמעון בן יוחאי, אפילו לא למד ולא שנה האדם כל היום כולו, אלא רק קרא קריאת שמע שחרית וערבית, יצא בכך ידי חובת מצות "והגית בו יומם ולילה".

בגמרא במסכת ברכות (לה, ב) הובא הלימוד אותו למד התנא רבי ישמעאל מפסוק זה, ודבריו הם, שכיון שנאמר בנביא: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיהך והגית בו יומם ולילה" (יהושע א, ח), היו בני אדם טועים לחשוב, שאסור להם לעסוק במלאכה כלל, והם אינם צריכים להתאמץ כדי להביא טרף אל ביתם, אלא רק להגות בתורה יומם ולילה. אמנם באמת רצון ה' אינו כן, אלא רצונו יתברך שמלבד עסק התורה, יעסוק האדם גם במלאכה, וינהג מנהג דרך ארץ לחרוש ולזרוע ולקצור, כדי שירוויח את לחמו ביושר ולא יבוא להיות נצרך לבריות. וכדי ללמדנו את הדרך בה חפץ ה' שגלך אמרה תורה: "וְאֶסְפֶּת דְּגַנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ", שיעסוק האדם בעסקי פרנסתו כדרך כל הארץ, ויעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי.

אמנם התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי נחרד למשמע דברים אלו, והשיב עליהם: "אפשר אדם חורש בשעת חרישה, חורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש

הכת השניה הם אותם אנשים הבאים בתחילת היום אל בית המדרש מקום מושב החכמים, ולומדים שם תורה מספר שעות, ומרוויים את צימאון נפשם במימי התורה, אמנם אחר כך יוצאים אל השדה לעסוק במלאכה כדי לפרנס את משפחותיהם, אך בכל רגע פנוי בעבודתם שכלם הוגה ועוסק לשון את דברי התורה שלמדו, וליבם חושק ללמוד עוד ועוד מתורת ה'.

הכת השלישית הם אותם המעבירים את כל זמנם לרדוף אחרי השגת מומן ותאוות העולם, ובדבר זה מקדישים את כל חושיהם וכוחותיהם, והם אינם שמים על ליבם ללמוד את תורת החיים שנטע ה' בתוכנו, הטובה מאלפי זהב וכסף, ויקרה מפיז ומפנינים.

והכת הרביעית הם אותם אנשים הבטלים מכל מעשה, ומכלים את זמנם בדיבורי רכילות ולשון הרע, ואין להם כל מגמה ומטרה עיקרית בחיים אשר אליה הם שואפים להגיע, אלא מבזבזים את זמנם היקר להבל וריק.

ועל קבוצת האנשים השנייה, והם אותם העוסקים במלאכה ונוהגים מנהג דרך ארץ, אולם עושים תורתם קבע ומלאכתם עראי, ומקדישים מספר שעות ביום להגות בתורת ה', וביתר שעות היום עסוקים במלאכת כפיים, עליהם פירש רבינו האור החיים הקדוש את התפילה שהובאה בגמרא (ברכות כה, ב), אותה צריך האדם לומר ביציאתו מבית המדרש: "מודה אני לפניך ה' אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים, אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים, אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת".

כי הנה אדם הזוכה ללמוד תורה אפילו כמה שעות ביום, מוטלת עליו החובה לתת שבח והודאה לה' יתברך, על שזיכה אותו להיות אחוז בעץ החיים, ולהקדיש אפילו מעט מיומו לשבת בבית המדרש, ועל כן הוא מודה להקב"ה ביציאתו מבית המדרש: "מודה אני לפניך ה' אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות", ודקדק האור החיים הקדוש, כי נוסח התפילה הוא "מיושבי בית המדרש" ולא נאמר "מיושבי בית המדרש", כלומר, אמנם אני לא זוכה לשבת כל היום בבית המדרש ולהגות בתורה, אך אני מודה לה' על כך שזכיתי לשבת בבית המדרש לפחות במקצת היום, ואני מודה ומשבח להקב"ה שזיכני להיות מלומדי התורה, ולא מאותם שאינם עסוקים כלל בתורה ואינם דואגים כלל לעולמם הנצחי, וזהו שמוסיף בהודאתו: "שאיני משכים והם משכימים, אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים".

ושותי דיברותיו של התנא האלוקי אינם מתיישבים זו עם זו, שהרי אם די באמירת קריאת שמע בבוקר ובערב כדי לצאת ידי חובת מצות תלמוד תורה, מדוע אמר רשב"י שאסור לו לאדם לעסוק בשום דבר שאינו קשור לתורה, וגם אם מקדיש האדם רגעים אחדים מיומו כדי למצוא את פרנסתו הרי זה ביטל את החיוב של "והגית בו יומם ולילה".

ותירוץ לשתי אמרותיו של רשב"י הקדוש הנראות כסותרת זו את זו, מצינו בתורתו של המהר"ם שיק בספרו על תר"ג המצוות (מצוה תכא). וכך יישב את הדברים: אמרתו של רשב"י במסכת מנחות שאפילו אם קרא האדם "קריאת שמע" קיים את מצות "לא ימוש ספר התורה הזה מפך והגית בו יומם ולילה", כוננת רשב"י באדם שעוסק במלאכה גשמית, אולם בשעה שקורא קריאת שמע בוקר וערב הוא מקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, ומכווין שכל המעשים שהוא עתיד לעשות במשך כל אותו היום, יהיו כולם אך ורק לנחת רוח לה', וכיון שמגלה דעתו שכל רצונו ומגמתו בעבודת יומו הוא להרבות כבוד שמים, נמצא שכל עבודת החול שעובד במשך היום נחשבת לעבודת קודש, שהרי כל מעשיו לשם שמים, ועל כן נחשב לו הדבר כאילו ישוב והגה בתורה כל היום. ולכן אמר רשב"י הקדוש שבקריאת שמע בלבד מקיים האדם מצות "והגית בו יומם ולילה", וזה בתנאי שמכווין את הכוונה הנזכרת, שכל מעשיו הגשמיים יהיו לעשות נחת רוח לבוראו.

ואמרתו השניה של רשב"י שהובאה במסכת ברכות, שאין לו לאדם לעצור מלימוד התורה אפילו רגע אחד לצורך עסק הפרנסה, דבריו נאמרו באופן שאינו מכווין שכל מעשיו יהיו לגרום נחת רוח ושמחה לבורא יתברך, ואין הוא עושה את מעשיו הגשמיים לשם שמים, ועל כן, כיון שמפסיק מלימודו ופונה לעסוק בצרכי פרנסתו, הרי הוא מעוזבי ה' ח"ו. אולם אם היה מכווין שגם מעשיו הגשמיים יהיו לשם שמים, וגם כאשר פונה לעסוק בצרכי קיומו כל מחשבתו היא לעשות רצון בוראו, הרי עסקיו נחשבים לו למצוה, וכאילו עסק כל היום בתורת ה', ונתקיים בו הפסוק: "והגית בו יומם ולילה".

וכך מצינו לרבינו האור החיים הקדוש בספרו על הש"ס חפץ ה' (ברכות כה, ב), שחילק את כל יושבי תבל לארבע קבוצות. השניים הראשונות הם אוהבי ה' ועושי רצונו יתברך, והשניים האחרונות, הם אלו שמכלים את זמנם לדיק וסופם לרשת גהינם.

ואלו הם ארבע הכיתות: הכת הראשונה הם אותם שעוסקים בתורה יום ולילה לא ישבותו, כמו רשב"י וחבריו, שאין להם בעולמם מאומה מלבד ארבע אמות של הלכה.

**“אני עמל” – בעמל הפרנסה,
“ומקבל שכר” – כעוסק בתורה**

והמשך ההודאה היא: “אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר”, וכתב רבינו האור החיים הקדוש, כי העמל האמור כאן, אין הכוונה לעמל התורה שזוכה אותו אדם לעמול בה במקצת מן היום, אלא כאן הודאתו היא על העמל שעמל להביא את פרנסתו, וצריך הוא להודות גם על עיסוקו בדברים גשמיים, שהרי כיון שבשעה שעומד מלימודו בתחילת היום ויוצא לעמל הפרנסה ניכר עליו הצער שהוא מצטער על כך שנאלץ לעזוב את התורה הקדושה כדי לעסוק בדברי חולין, וכך ניכר במלאכתו שהוא ירא שמים וכל עיסוקיו הם על פי הוראות ורצון התורה, נמצא שכל עמל פרנסתו נחשב לו כעמל התורה, ויקבל שכר על שעות העבודה שעובד לפרנסתו, כאותו השכר שמקבל היושב בבית המדרש כל היום כולו ולומד.

ועל כן צריך להודות ולומר להקב"ה: “אני עמל ומקבל שכר”, כלומר, אותם שעמלים כמותי להשיג מחייתם הנצרכת, אולם אינם זוכים ללמוד כלל, ואין מחשבתם בה – “הם עמלים ואינם מקבלים שכר”, אבל אני זוכה לעמול לפרנסתי לשם שמים, ומקבל שכר כאילו עסקתי כל היום בתורת ה'.

והנה כיון שהבאנו מדברי רבותינו האור החיים ומהר"ם שי"ק, שביארו כי דעתו של רשב"י הקדוש היתה, שאם בזמן המלאכה האדם זוכר את הקב"ה ומכווין שכל מעשיו יהיו לשם שמים, אז גם מלאכתו הגשמית נחשבת למלאכה קדושה, ומקבל עליה שכר כעוסק בתורה, נראה לבאר על פי זה את מה שמספרת הגמרא במסכת שבת (לג, ב), על מה שאירע לרשב"י ובנו רבי אלעזר, כאשר יצאו מן המערה אחרי שהתחבאו בה שתיים עשרה שנה, מאימת גזרת הקיסר הרומאי שביקש להמיתם.

ומספרת הגמרא, שאליהו הנביא בא ועמד בפתח המערה, והכריז, מי יודיע לרשב"י שהקיסר הרומאי מת והתבטלה הגזירה, וכששמעו זאת רשב"י ובנו יצאו מן המערה. והנה כאשר הלכו בדרכם ראו בני אדם שעוסקים בעבודת השדה, וקינא רבי שמעון לתורה הקדושה ואמר לבנו, כי אותם אנשים “מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה”, ואם כן – תורה מה תהא עליה, ובכל מקום שהיו נותנים בו את עיניהם ורואים אנשים שאינם עוסקים בתורה, מיד היה נשורף. יצאה בת-קול ואמרה להם: “להחריב את עולמי יצאתם?! חזרו למערתכם!”, ושב רבי שמעון ורבי אלעזר אל המערה כאשר פקדה עליהם הבת-קול.

לאחר שנים עשר חודשי, יצאו שוב מן המערה בה קנו

הודם והדרם, וזמן יציאתם היה ביום השישי בין השמשות קודם כניסת השבת, ובאותה שעה ראו איש זקן אוחז בידו שני הדסים לכבוד שבת, ורגליו ממהרות לכבוד שבת. שאלוהו רבי שמעון ורבי אלעזר, מדוע נוטל שני הדסים ואינו מסתפק בהדס אחד בלבד לכבוד שבת, השיב להם האיש, כי לכך נוטל שני הדסים, אחד כנגד “זכור את יום השבת” (דברים ה, יב), והשני כנגד “שמור את יום השבת” (שמות כ, ח). כששמע זאת רבי שמעון, אמר לבנו: “ראה, כמה חביבים מצוות על ישראל!”, ובדברים אלו שאמר להם אותו זקן נחה דעתם.

וצריך להבין, מדוע ענין זה שישראל מקפידים ב“זכור ושמור” גם קודת רוח כה גדולה לרבי שמעון ובנו רבי אלעזר, ומדוע דוקא כעת נחה דעתם ושוב לא הקפידו על בני אדם העוסקים לפרנסתם, שלא כפי שהיה בצאתם מן המערה בפעם הראשונה.

**בקיום “זכור ושמור” מתגלה –
שכל מעשינו לשם שמים**

ונראה לבאר, כי הנה מצות “שמור את יום השבת לקדשו” פירושה, שיקדש האדם את יום השבת וימשוך בה את ידו מכל מלאכה האסורה, ואילו מצות “זכור את יום השבת לקדשו” פירש רש"י, שיהיה האדם זוכר את יום השבת בכל ששת ימי החול, ותמיד תהיה דעתו על השבת כיצד יענגנה במאכלים משובחים והיאך יכבדנה בכבוד גדול.

והנה שני ציווים אלו “זכור ושמור” נאמרו בדיבור אחד (ר"ה כז, א), ונמצא, שגם על ידי זכירת השבת בימות החול מקיים האדם את מצות שמירת השבת, ושכרו על זכירת השבת בימי החול היא כדרך שמקבל שכר על השמירה ממלאכות ביום השבת. ומזה יש ללמוד על כל עסקי העולם, שכשהאדם העוסק בענייני החול נותן דעתו על הקדוש, וכל מעשיו הגשמיים הם כדי לעשות נחת רוח לבוראו, ומקיים בכך “בְּכָל דְרָכֶיךָ דָּעָהוּ” (משלי ג, ו), הרי הוא כעוסק תמיד במצות ה', ונוטל שכר כאילו עסק כל היום במצוות ה'.

ועל כן, כשנראה התנא הקדוש רבי שמעון את חביבותו של ישראל בקיום מצות “זכור ושמור”, נחה אז דעתו ושוב לא הקפיד על שעוסקים הם בחיי שעה, כי במעשיו של אותו זקן התגלה ענין זה, שכשהאדם מכווין שמעשיו הגשמיים יהיו לשם שמים, נחשב כל מלאכתו לצורך פרנסתו כמלאכת שמים, ואין זה נקרא שעוֹזְבִים הם “חיי עולם” ועוסקים ב“חיי שעה”, אדרבה, גם בצאתם לשוק הרי כל מאווייהם ורצונם לעשות את רצון הבורא, וכאילו עסקו בתורה ובמצוות כל ימיהם.